Turkish Studies *- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/5 Spring 2014, p. 1931-1951, ANKARA-TURKEY

ANARŞİZM VE "GEZİ PARKI" OLAYLARI*

*Suat Tayfun TOPAK***

ÖZET

Anarşizm denilince hemen herkesin aklına yıkmak, dökmek, dağıtmak ve zarar vermek gelir. Hatta anarşizmi terörizmle bağdaştıranlar bile vardır. "Anarşizm" ve "anarşi" şüphesiz siyaset teorisinde de en fazla yanlış algılanan kavramların başında gelmektedir. Bu bağlamda genel anlamı ile kaos, kargaşa veya düzensizlik kelimeleri ile eş anlamlı tutularak, anarşistlerin toplumsal kaos, kargaşa ortamı ile birlikte kanunsuzluğa geri dönüşü istediği düşünülmüştür. Fakat bahsedilen anlamları da içerecek şekilde anarşizm, aslında yönetimsizlik-lidersizlik anlamına gelmektedir. Anarşistler, hükmedenin olmadığı anarşinin, uygulanabilir bir toplumsal sistem biçimi ve bir ideoloji olduğunu savunurlar ve bireysel özgürlük ve toplumsal eşitliğin maksimizasyonu için çalışırlar. Görülmektedir ki, anarşizm kavramı ontolojik bağlamda kafalarda çok aydınlanamamış bir terimdir ve anarşizm kavramının anlamının ve içeriğinin bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, öncelikle anarşizm kavramının ne demek olduğu ya da ne demek olmadığı açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra ise 2013 yılının Mayıs ayı sonlarında patlak veren "Gezi Parkı Olayları" incelenecek ve söz konusu olaylarda anarşizm ideolojisinin izleri sürülecektir. Bilindiği üzere Gezi Parkı olayları medeni protestolar bağlamında başlamış fakat giderek farklı bir boyuta sürüklenmiştir. Her türlü protesto ve eylemin sergilendiği bir sosyal laboratuvara dönüşen Gezi olaylarında elbette anarşizm ideolojisinin teorik parametrelerinin pratiğe dönüştüğü eylemlere de rastlanmıştır. Bu bağlamda, yurt içinde ve yurt dışında ses getiren ve pek çok kaynakta "Türk Baharı" olarak adlandırılan Gezi Parkı olaylarının anarşizmle bağlantılı olduğu yerler gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anarşizm, Gezi Parkı, Protesto, Terör, İdeoloji.

---

*__Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.__

** Doktora Adayı, Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, El-mek: tayfuntopak@hotmail.com

ANARCHISM AND "GEZİ PARKI" EVENTS

ABSTRACT

"Anarchism" is undoubtedly one of the most misunderstood concepts in political theory. This term is generally perceived as breaking down, collapsing, scattering etc. In fact, someone may associate the anarchism with terrorism. In this context, it is thought that the anarchists have been would like to return lawlessness with chaos, turmoil and disorder. But anarchism actually means lacking of administration or leader. Anarchists argue that anarchy without rule is a feasible form of social system and ideology. They also seek to maximization of individual liberty and social equality. Apparently, in the ontological context, the concept of anarchism is a term that has not brightened much in mind. So, it is required to know the meaning and content of anarchism. In this context, the concept of anarchism will be firstly explained. After that "Gezi Parkı events" which erupted in May of the 2013 will be examined and traces of the ideology of anarchism will be driven in those events. As is known, Gezi Parkı events began as civil protests but increasingly have been dragged into a different dimension. At the Gezi Parkı events which was displayed all kinds of protests and turned into a social laboratory, surely were observed the actions that theoretical parameters of the ideology of anarchism in practice context. In this paper, Gezi Parkı events which followed both domestically and abroad and called "Turkish Spring" in many sources will be studied in the context of anarchism.

Key Words: Anarchism, Gezi Parkı, Protest, Terror, Ideology.

1. Giriş

Anarşizm kavramı her daim merak edilen ve üzerine çok çeşitli anlamlar yüklenen bir kavram olmuştur. Anarşizm kelimesi ilk duyulduğunda akla, söz konusu ideolojiyi içselleştiren ve bunu pratiğe dökme girişiminde ısrarcı görülen anarşistler gelmektedir. Anarşist kelimesi ise, "teröristi" ya da "yakan, yıkan, parçalayan, dağıtan, var olan sistemi çökertmeye çalışan ve ülkeleri kaos ortamına sürükleyen insan ya da insan gruplarını" akıllara getirmektedir. Fakat daha yakından bakıldığında Anarşizm'in, yönetimsizlik, hiyerarşi karşıtlığı olduğu fark edilecektir. Bakunin gibi bazı Anarşistlerin, yer ve zamana göre şiddeti savunduklarını da göz ardı edemeyiz fakat bu durum Anarşistlerin her daim şiddeti istediklerini ve yakmanın, yıkmanın, dağıtmanın savunulan tek gerçek olduğu olgusunu bize kanıtlamaz. Bu yüzden Anarşizmin iyi anlaşılması gerekli görülmüştür.

Çalışmanın ilk bölümünde genel bir açıklama ve makalenin akış sırası izah edilmektedir. Kavramsal incelemenin yapılacağı ikinci bölümde ise, yukarıda bahsedilen kavramsal muğlaklığa kısaca ışık tutulacak ve "Anarşizm" kavramı açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Anarşizm' in ne olduğu ve bu ideolojinin tarihsel süreçteki gelişimi izah edilecek ve söz konusu ideolojinin ayrıldığı temel ve alt kollar, en göze çarpan savunucularıyla birlikte izah edilecektir.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ise, 2013 yılı Mayıs ayı sonlarında İstanbul'da başlayan ve Türkiye'nin pek çok iline sıçrayan "Gezi Parkı" eylemlerini mercek altına almayı amaçlamaktadır.

Pek çok ulusal ve uluslararası medya kuruluşunda "Türk Baharı" olarak yer bulan Gezi Parkı olayları[1] ile birlikte Türkiye gündemi değişmiş ve ilginç gelişmeler cereyan etmiştir. İstanbul Taksim Meydanı'nda tekrar inşası düşünülen eski Topçu Kışlası binasının ve bu kompleksin içerisine yerleştirileceği iddiası ayyuka çıkan alışveriş merkezinin (AVM), Taksim Gezi Parkı'nın yerine yapılacak olması çevrecileri harekete geçirmiştir. Önceleri "ağaç katliamını engelleme girişimi" olarak görülen olaylar, bir süre sonra farklı bir amaca evrilmiş ve kolluk kuvvetleri ile eylemciler arasında ciddi çatışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda, Gezi olayları incelenirken, bir taraftan da Gezi olayları - Anarşizm bağlantısı araştırılacak ve söz konusu örnek olay üzerinden Anarşizm ideolojisinin kavramsal yaklaşımlarına uyan pratik uygulamaların var olup olmadığı sorgulanacaktır.

Çalışmamızın sonuç kısmını ise genel bir değerlendirme oluşturacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

Yunancadan gelen "anarşi" kelimesi, "olmaksızın", "-sız", "...-in isteği", "...-in yokluğu" ya da "...-in olmaması" anlamlarını veren an (veya a) öneki ile "hükümdar", "şef", "sorumlu kişi", "otorite" anlamına gelen "archos" kelimesinin birleşiminden oluşur. Ünlü Anarşist yazar Kropotkin'in ifadesiyle de, Anarşi, "otoriteye karşı" anlamına gelen Yunanca kelimelerden kaynaklanır. Yunanca anarchos ve anarchia kelimeleri genellikle "hükümetin olmaması" veya "hükümetsizlik" anlamlarında ele alınırken; anarşizmin asıl anlamı basitçe "hükümetsizlik" değildir. "An-archy", "hükümdarın olmadığı" veya daha genel bir ifadeyle "otoritenin olmadığı" anlamına gelir. Anarşistler kelimeyi, daha çok otoritesizlik anlamıyla kullanırlar. Örneğin, Kropotkin'ine göre anarşizm, "sadece sermayeye değil, kapitalizmin asıl güç kaynağına, yani hukuk, otorite ve Devlet'e de saldırır". Anarşistlerin geneline göreyse, anarşi kelimesi, "genelde varsayıldığı üzere düzenin yokluğu anlamına gelmez, hükmetmenin olmaması anlamına gelir.[2]

Görüldüğü üzere, ilk duyulduğunda, yıkan, dağıtan, parçalayan ve terörize eden bir ideoloji olarak algılanan Anarşizm, aslında güce, şiddete, zorlamaya, baskıya, tahakküme, hiyerarşiye dayalı ve her şeyi reddeden bir ideoloji olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda anarşistler, bireysel ve toplumsal öz yönetime dayanan, özgürlük temelli bir toplumsal düzeni savunurlar. Dolayısıyla Anarşist toplum; devletin, yasanın, hükümetin, kısacası otorite ve iktidarın olmadığı bir toplum[3] olarak görülmektedir. Fakat Anarşistler, "olmaması arzu edilen" kavramların yerini ne ile dolduracakları konusunda ortak bir karara varmış gözükmemektedir. Anarşistlerin literatürü tarandığında da açıklıkla görülmektedir ki, var olan iktidarın, gerekirse güç kullanılarak yıkılması bile savunulmakta fakat oluşan yönetim boşluğunun yerinin ne ile doldurulacağı konusunda tatmin edici cevaplar verilememektedir.

Siyasal doktrin olarak kargaşacılığa inanan, siyasal kurumları devirmek isteyen kişi[4] olarak tanımlanabilecek anarşistler genel olarak otoritenin tüm biçimlerine karşıdırlar. Ama özellikle siyasal otoriteye ve onu uygulayan devlet mekanizmasına karşı çıkarlar. Onlara göre otorite insan özgürleşmesinin önündeki en büyük engeldir. Devlet herkes için baskıcı ve yıkıcı bir güçtür. Devlet, doğal olmayan yapay bir kurumdur. Daha önce de ifade edildiği üzere, devletin ortadan kaldırılmasından sonra nasıl bir düzen kurulacağı farklı tartışmalara yol açmıştır. Pozitif bir özgürlük fikrini benimseyenlere göre, insan doğal olarak toplumsallığa, işbirliğine, dayanışma ve fedakârlığa eğilimlidir. Bu yüzden, tüm bunların açığa çıkması için kapitalist devlet sisteminin

[1] "Gezi Parkı Eylemleri/Olayları" kavramı, makalenin bundan sonraki bölümlerinde, kamusal-toplumsal bağlamda ve medya bağlamında daha geniş bir kabul gördüğü şekliyle, "Gezi olayları" kavramı ile ifade edilecektir.
[2] http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/sss-kisima01.html, 15.11.2013.
[3] Çaha Ö. ve Şahin B., "Dünyada ve Türkiye'de Siyasi İdeolojiler" içinde, Tok, Nafiz ve Koçal, Ahmet Vedat, 'Anarşizm', Orient Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 395.
[4] Dağ, Ahmet Emin, "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü", Ağaç Kitabevi Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 2009, s. 32.

ortadan kaldırılması gereklidir. Negatif özgürlükçüler ise, bireyin çıkarları ve özgürlüğünü esas alırlar ve devletin ortadan kaldırılmasında pozitif özgürlükçülerle hemfikirdirler.[5]

2.1. Tarihsel Süreçte Anarşizm

Anarşizm 19. yüzyıldan günümüze çalkantılı bir tarihe sahiptir. William Godwin'in görüşleriyle belirmeye başlayan ve Proudhon ile ilk defa gün yüzüne çıkan anarşizm, temel olarak Avrupa düşüncesi içinde şekillenmiştir. 19. yüzyıl Avrupa'sının çalkantılı siyasi ortamında Aydınlanma Hareketi'nin sonucu olarak dinsel otoritenin sorgulandığı bir dönemde, anarşizm bütün otoritelerin sorgulamasına girişmiştir. Anarşist bakış açısı içinde toplumdaki sorunların kaynağı hiyerarşide görülmektedir; hiyerarşinin var olduğu bir yaşam özgürlüklerin kısıtlandığı, insan gelişiminin engellendiği toplumları doğurmaktadır. İnsan doğasının iyiliğine güvenmek, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı toplumların hiyerarşiyi ortadan kaldıracağına inanmak anarşizmin temel varsayımlarındandır.[6]

Anarşizm, günlük dilde başıboşluk, kuralsızlık, kargaşa, kaotik durum veya düzen karşıtı saldırı anlamlarında kullanılabilmektedir. Kavramın algılandığı bu olumsuz anlam Antik Grek uygarlığına kadar gitmektedir. Bir felsefe ekolü ve siyasal ideoloji olarak da yine Antik Grek uygarlığına kadar gitmekte ve lidersiz-yöneticisiz anlamları yüklenmektedir. Modern çağda kullanımının başlangıcı ise 1789 Fransız Devrimi iledir. Anarşizm, yönetime gerek duymayan bir topluma ilişkin olumlu anlamda da kullanılmaktadır. Anarşi, düzensizlik, kargaşa, kaos ve eski düzen yerine, kendi görüşleri doğrultusunda bir düzen seçeneği ve arayışı olarak da ifade edilmektedir.[7]

Anarşizmin antik izlerine Çin uygarlığında rastlanmaktadır. Taoizm'in her türlü yönetim modelini mahkûm etmesi ve eleştirmesi, anarşizmle uyumludur. Anarşizmin antik kaynaklarından ikincisi, Budizm ya da Budacılık mistisizminde ve bir kolu olan Zen öğretisinde görülebilmektedir. Ruhsal arınma, dünyevi hırslardan kurtulma, zararsızlık erdemleri paralelinde; eşitlikçi, dayanışmacı birey kişiliği ile anarşizmin temel kurgusu örtüşmektedir. Grek-Ege uygarlığının felsefi düşünce birikiminde de anarşizmin temel bazı parametrelerine rastlanmaktadır. Özellikle Sokrates'in, ölüm cezası konuşmasındaki otorite karşıtı meşhur savunması, anarşizm vesikası olarak algılanmaktadır. Sokrates'in öğrencileri tarafından oluşturulan Sinizm ve Stoa okulları da anarşizmin antik kökenleri olarak görülmektedir. Günümüze yakın tarihte ise Tolstoy, Hristiyan anarşizminin önemli bir temsilcisi olarak görülmektedir. Hristiyan inancının özündeki bireycilik ve bunun kurtuluş yolu olduğu inancı, Tolstoy'un argümanlarında kendini bulmaktadır. Anarşizmin modern çağdaki tarihsel kaynakları Aydınlanma, Fransız ve İngiliz devrim süreçleri iken, düşünsel kaynağı ise sosyal ve liberal düşünce gelenekleridir. Anarşizm de, Sosyalizm gibi sanayi devriminin bir sonucu olarak devletin ve toplumun giderek burjuvalaşmasına, liberalleşmesine, toplumsal alanın giderek bireyselleşmesine, sosyo-ekonomik eşitsizlikten kaynaklanana tahakküm ilişkilerine karşı bir tepki olarak doğmuştur.[8]

Görüldüğü üzere anarşizm, diğer pek çok ideolojinin de başlangıcına kaynaklık eden 19. yüzyıl gelişmelerine paralel olarak gelişti gibi değerlendirilse de, aslında binlerce yıllık geçmişi olan bir ideolojidir. Pek çok düşün ve yazın insanının eserlerinde ve sözlerinde kendine yer bulan bu ideoloji, o zamanlar anarşizm olarak isimlendirilmese de, içeriği itibariyle anarşizmin temel parametrelerini bünyesinde barındırması ve günümüz anarşist yazar ve düşünürlerine kaynaklık etmesi açısından önemli görülmektedir.

[5] Çaha ve Şahin, a.g.e., s. 397.
[6] Uğur, Gökhan, "Dünden Bugüne Anarşizm ve Anarşizmin Çözmesi Gereken Sorunlar", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12/1, 2010, ss. 133-158, s.136.
[7] Çaha ve Şahin, a.g.e., s.396.
[8] Çaha ve Şahin, a.g.e., s.396. s.398.

2.2. Anarşizm Çeşitleri

Genel anlamıyla anarşizm bütün insan gruplarında görünen otoriteye karşı oluşmuş bir reaksiyon niteliğindedir. Anarşistler iyi bir yaşamın zora başvurmaksızın düzenlenmiş bir toplumda gerçekleşeceğine inanırlar. Bu inançları sebebiyle yöneticiler ve yönetenleri barındıran siyasal örgütlenmeler olmaksızın bir toplumsal yapı inşa etmeye çalışırlar. Hiçbir otoriteye inanmayan, insanların eşit ve özgür bireyler olabilmesi için kişileri baskı altında tutan bütün kurumların feshedilmesini savunan anarşizm esasında sahip olduğu ilkelerin de bir sonucu olarak zamanla pek çok farklı guruplara ayrılmış, tek bir yapı sergileyememiştir. Bu durum ise anarşizm ile ilgili yapılan çalışmalar için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Fakat yine de, genel eğilimler ve yapılan bilimsel çalışmalar doğrultusunda anarşizmde bir takım gruplandırmalara gidilebilir.[9] Diğer siyasal ideolojilerde görüldüğü üzere, anarşizm de çok farklı yorumlara konu olmuştur. Dolayısıyla tek tip bir anarşizmden söz edilemez.[10] Bu bağlamda anarşizmi öncelikle klasik ve modern anarşizm olarak ikiye ayırmak mümkündür. Söz konusu iki anarşizm çeşidinin ise alt kategorileri oldukça fazladır. Hemen tüm anarşizm alt kategorileri ise, isim babalarıyla ya da kavramın öz içeriğiyle anılmakta ve yazın literatüründe bu şekilde yer almaktadır.

Anarşizmin demokrasiye bakışı sahip olunan çizgileri istikametinde şekillenir. Klasik anarşizmin devlete ve onun otoritesine karşı net karşıt duruşu, demokrasiye, yani temsili demokratik düzene yaklaşımının olumsuz olduğunu göstermektedir. Anarşistler, temsili demokrasinin baskıcı olduğunu düşünürler. Hiç kimse bir başkasını gerçekten temsil edemez. Godwin'e göre, monarşi ve aristokrasi ile karşılaştırıldığında demokrasi, en az kötü yönetim biçimidir. Proudhon, bireyin tüm özgürlüklerinin ve haklarının güvence altına alınmasını sağlayacak bir "özgür sözleşme" önermiştir. Ona göre demokrasi, çoğunluğun diktatörlüğü durumudur. Temsili hükümet, kar ve çıkarı, iktidarın temsil edilenlerin çıkarına ters düşecek şekilde sürekli kötüye kullanılmasıdır. Kropotkin ve Bakunin de benzer kötümser düşünceleri paylaşmaktadır.

2.2.1. Klasik Anarşizm

Klasik anarşizm ile modern anarşizm arasındaki temel ayrım önemlidir. Klasik anarşizmin, daha çok Fransız Devrimi'nden ve daha çok sosyalizmden aldığı felsefi kaynağı ile sınıf merkezli ideolojik bir bakışı varken; modern anarşizm ise yeni-liberalizme uyumla, kimlik, cinsiyet, çevre sorunları merkezli yaklaşımlar geliştirmiştir. Klasik anarşist geleneğin temel argümanı, bir doğa teorisi ve toplumsal özgürlük anlayışıdır. Buna göre, insanın doğasındaki ahlak ve adalet duygusu, bireyin mutlak özgürlüğünü gerektirir.[11] Klasik anarşizmi iki alt başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki, Walter'ın da ifadesiyle, toplumu bir organizmadan ziyade topluma karşı sorumlulukları olmayan ama diğer bireylere karşı sorumlu olan özerk bireylerden oluşmuş bir bütün olarak gören "Bireyci Anarşizm"dir. Diğeri ise, devletin yıkılması ve bireysel özgürlüğün sağlanmasının ancak yıkıma dayalı bir devrim ile mümkün olacağını belirtmesiyle,[12] diğer "barışçıl anarşizm kategorilerinden ayrılan" Toplumcu-Kollektivist Anarşizm anlayışıdır.

2.2.1.1. Bireyci Anarşizm

Bireyci anarşizm, en basit açıklaması ile özgürlüğü bireyin çerçevesi ile tanımlayan, ulus, toplum, sınıf hatta aile gibi bireyselliği aşan ve onu sınırlayan her türlü yapay çerçevenin, bireyin doğal varoluşu ile hak kazandığı özgürlüklerin karşıtı olduğunu ileri süren klasik anarşizm ekolüdür. Liberal düşünceden beslenen bu ekol için, Liberal bireyciliğin mantıksal sınırlarının

[9] Uğur, a.g.m., s.138.
[10] Türköne, Mümtaz'er (Ed), "Siyaset" içinde, Türk, H. Bahadır, 'İdeoloji', Lotus Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 132.
[11] Çaha ve Şahin, a.g.e., s.403.
[12] Uğur, a.g.m., s.139.

zorlanarak anarşist çıkarımlara vardırılması da denebilir.[13] Bireyci anarşizmin savunucuları ve savundukları konseptlerde de açıkça görüleceği üzere, bireyin diğer bireylere karşı sorumlulukları olduğu, bu sorumluluğun topluluğa karşı gerekli olmadığı tezinin altı özellikle çizilmektedir.

Bu ekolün savunucularının başında William Godwin gelmektedir. Otoritenin ve yasaların insan doğasına aykırı olduğunu ileri süren görüşleri ile anarşizmin öncülerinden kabul edilen Godwin,[14] otorite ve devlet eleştirisini adalet ve ahlak düşüncesi üzerine kurmuştur. Otoritenin insan doğasına aykırı olduğunu, devletin var olduğu bir ortamda, gerçek anlamıyla bir özgürlükten bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Hükümet, doğrudan ya da dolaylı olarak zenginlerin yasa koyuculuğudur. Adil ve ahlaklı bir yaşam için devlet ortadan kaldırılmalıdır. Eğitim politikası, Althusserin "Devletin İdeolojik Aygıtları" ve bu bağlamda "eğitim aygıtı" kavramlarının öncüsü niteliğindedir. Ulusal bir eğitim projesi, tüm zihinleri tek bir modele uydurmaya çok eğilimli olduğu için terk edilmelidir. Din kurumu, "körü körüne bir itaat ve sefil bir ikiyüzlülük" olarak algılanmaktadır. Evliliği "bütün tekellerin en iğrenci" saymıştır. Godwin bireyi sınırlandıran her şeyi kötü, devleti ise tamamen kötü görmüştür.[15]

Max Stirner da bir başka bireyci anarşizm savunucusudur.[16] Stirner Hegel'in öğrencilerindendir. Bireyi, toplumdan bütünüyle, sınırsız ölçüde soyutlayan (egoist) bir bakışla ele almıştır. "Hiçbir şey benden üstün değildir" görüşünü benimsemiştir. Stirner'a göre özgürlük, kişinin hiçbir dışsal etki ve sınırlama altında olmaksızın kendiliğidir. Özgürlük için kişinin benliği ve kendiliği haricindeki tüm kurallar ve kurumlar kaldırılmalıdır. Din, insanların baskı altına alınması için bir araçtır. Devlet bir despotizm örneğidir. Devlet kendi şiddetine hukuk, bireyinkine ise suç adını vermektedir. Devletin tek amacı, bireyi kısıtlamak, bastırmak ve tabi kılmaktır.[17]

Henry David Thoreau ise devletin buyruğunu kabul etmeme ve uygulamama hakkını ortaya koymakla bireyi edilgen kılan ve bu nedenle "tembellik hakkı" diye adlandırılan bir anlayış geliştirmiştir. "Pasifizm" ya da "Pasif Anarşizm" akımına ilham olmuştur. 1849 tarihli "Sivil İtaatsizlik" başlıklı makalesi,[18] anarşist yazını için çok önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir. Thoreau'ya göre birey, devletin kanunları ya da toplumun isteklerine bağlı olmaksızın vicdanı doğrultusunda doğru bildiği şeyleri yapabilmelidir.[19]

Benjamin Tucker[20] da Amerikan bireyci anarşizmi akımının savunucularındandır. Tucker'a göre bir bireyin kendini yönetme hakkı varsa, bütün dış etkiler baskıdır. Buna göre, temel ahlaki yasa, "kendi işine bakmak", temel suç ise "başkasının işine karışmaktır". Bu temel kurallar dışında kalan tüm kurum ve kurallar, ahlaki ve yasa olma iddiasında olsa bile zorbalıktır. Tucker, özerk bireylerin, serbest piyasa düzeni içinde, karşılıklı değişim anlayışı ile çatışma ve itaatsizlik olmaksızın bir arada yaşayabileceklerini ileri sürmüştür.[21]

[13] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 404-405.
[14] Wenzer, Kenneth C., "Godwin'in Anarşist Gelenek İçindeki Yeri: İkiyüzüncü Yıl Anısına", http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/kwenzer-godwinanarsistgelenek.html, 08.12.2013.
[15] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 405-406.
[16] Detaylı bir anlatım için bkz. Türkdoğan, H. İbrahim, "Max Stirner ve (Bireyci) Anarşistler", http://www.projektmaxstirner.de/anarsi.htm, 14.12.2013.
[17] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 407-409.
[18] Türköne, a.g.e., s. 133.
[19] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 410-412.
[20] Benjamin Tucker'ın detaylı görüşleri için bkz. "Bireyci Ve Toplumsal Anarşistler Arasındaki Ayrımlar Nelerdir?", http://anarsistbakis.wordpress.com/2008/09/08/bireyci-ve-toplumsal-anarsistler-arasindaki-ayrimlar-nelerdir/, 09.12.2013.
[21] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 412-413.

2.2.1.2. Toplumcu-Kollektivist Anarşizm

Toplumcu anarşizm akımı, temelde, sanayi devriminin yarattığı toplumsal sorunlar sonucunda gelişen 1848 İhtilalleri sürecinde işçi sınıfının ayaklanmalara varan düzeyde dile getirdiği tepkisi ile anarşizmin yeniden düşünülmesi olarak tanımlanabilir. Özgürlüğün önündeki toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel engeller ortadan kalkmadıkça bireyin özgürlüğünün de olanaklı olamayacağını ileri sürer.[22] Kolektivist Anarşizm'de üretim araçlarının ortaklığı söz konusudur. Bu anarşizm türünün en önemli temsilcisi ise yıkımın aynı zamanda yaratıcı bir eylem olduğunu belirten Mihail Bakunin'dir.[23] Bakunin "Özgürlükçü Sosyalizm" olarak adlandırılabilecek bir akımın içerisinde kendisini devrimci-sosyalist olarak tanımlamıştır. Bakunin'in Marx ve Engels düşüncelerine sert itirazları olmuş,[24] otoriter komünizm ya da devletçi sosyalizm diye nitelendirdiği marksist sosyalizmin karşısına anarşist sosyalizm düşüncesi ve örgütlülüğü ile çıkmıştır. Özgürlüğü bireyin öznelliğinde değil, toplumun genelliğinde arayan Bakunin, cinsiyetler arası mutlak eşitliği ve kadınların seçme hakkını savunmuştur. Özgürlük ancak ve ancak tüm toplumun ekonomik eşitliği ile olanaklı hale gelebilecektir. Bakunin, Proudhoncu barışçıl bir çizgiden, radikal, tepkici ve devrimci bir çizgiye kaymıştır. Devrim yoluyla devletin ortadan kaldırılmasını ve anarşist toplumsal düzenin kurulmasını savunur.[25]

Pierre Joseph Proudhon,[26] anarşist teriminin isim babası olarak bilinmektedir. Özel mülkiyetin eşitlik ve dolayısıyla adalet duygusu ile çeliştiğini savunur. Proudhon'a göre, toplumun işleyişini sağlayan yasaların otoriteyle ve devletle ilgisi yoktur; bu yasalar topluma dayatılamaz, toplumun kendi doğasından çıkarlar. Proudhon, yasaların yerini özgür sözleşmelerin almasını, mal ve hizmetlerin rahatça dönüşümde olduğu, özgür bireylerin karşılıklı yardımlaştıkları bir toplum modeli hayal eder. Merkezi devlete karşı, özerk-yerel toplulukların öz yönetimlerinden oluşan bir federalizm modelini önermiştir. Yine Proudhon'a göre sınıfsal çatışmanın baş sorumlusu devlettir ve özgür bir toplum, devletin yerini alacak alternatif kurumları üretmek zorundadır. Anarşist toplum düzeninin, şiddete başvurmaksızın, barışçıl yollarla kurulabileceğine inanmıştır.[27]

Pyotr Kropotkin ise bir başka toplumcu-kollektivist anarşist yazardır. "Karşılıklı Yardımlaşma" ve "Etika" adlı eserleriyle bilinir. Bu kitaplarında, Darwin'in evrim kuramında önerdiğinin tersine, türlerin birbirleriyle mücadele etmediği, karşılıklı yardımlaşma-dayanışma ile yaşamlarını sürdürdüğü "barışçıl" bir evrim tasarımı önermiştir. Klasik anarşizme "barışçıl anarşizm" anlayışını katmıştır. Anarşist düşünceyi politik olmaktan çıkarıp, bütünlüklü bir ahlak felsefesi haline getirmiştir. Her bir bireyin mutluluğunun, herkesin mutluluğuna sıkı sıkıya bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Ahlakın temeli, eşitlik duygusudur. Eşitsizliğin olduğu yerde adaletten bahsedilemez. Kropotkin'e göre özgür ve eşit insanlardan oluşan bir toplumda, ahlak, yani eşitlik ve adalet duygusu; onu koruyabilmek için polis, hapishane, gardiyan vb. gereksinim duyan çağdaş devlette olduğundan daha iyi korunacaktır.[28]

2.2.2. Modern Anarşizm

Modern anarşizm denilince de akla gelen çeşitli akımlar ve bu akımların isim babaları sayılacak savunucuları[29] vardır. Örneğin "Anarko - Komünizm" denilince yine Kropotkin ismi akla

[22] Çaha ve Şahin, a.g.e., s. 413.
[23] Uğur, a.g.m., s.139.
[24] Yetkin, Çetin, "Siyasal Düşünceler Tarihi – III XX. Yüzyıl Başlarına Kadar Batı ve Osmanlı-Türk Siyasal Düşüncesinde Ütopyacılık, Sosyalizm, Anarşizm, Sendikalizm, Bilimsel Sosyalizm", Gürer Yayınları, İstanbul, 2012, ss.1236-1243.
[25] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 416-418.
[26] Ayrıntılı bir analiz için bkz. Yetkin, a.g.e., ss.1230-1235.
[27] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 414-415.
[28] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 419-420.
[29] Heywood, Andrew, "Politics", Palgrave Macmillan, USA, 2007, s. 63.

gelmektedir. Kropotkin, anarşist-komünizmi, herkesin hoşnut olduğu, bolluk içinde olduğu bir düzen olarak betimlemiştir. Kropotkin, anarşist-komünizmi, ekonomik özgürlük ile siyasal özgürlüğün bileşkesi ve özgürlük ile eşitliğe duyulan sevginin ifadesi olarak açıklamıştır. Kropotkin, marksist kuramın tersine, toplumcu değil, bireyci bir komünizmi savunmuştur.[30]

"Anarko - Sendikalizm" ise,[31] işçi sınıfının kapitalizme karşı üretim etkinliği içinde mesleki çerçevede örgütlenmesi ve mücadele etmesi gerektiğini, bunun dışında, verili düzeni yıkmaya dönük olsa bile doğası gereği yenisini kurmayı amaçladığı için siyasal hedefler gözeten politik eylemlerden ve örgütlenmelerden uzak durması gerektiğini savunan anarşist akımdır. Proudhon, anarko-sendikalizmin de babası kabul edilmektedir. Bu akım temelde, Fransız sendikalist kuramcı George Sorel'in ortaya attığı genel grev düşüncesi çevresinde biçimlenir. Proudhon'a göre otoriter düzeni ve sömürüyü ortadan kaldıracak devrim, ancak işçilerin genel grev yoluyla sistemi işlemez duruma getirmeleri ile sağlanabilir. Bu sendikacılık türü, parti güdümlü sendikacılıktan farklı olarak, kapitalist sanayinin kontrolünü ele geçirmeyi değil, sistemi topyekün ortadan kaldırmayı amaçlar.[32]

"Anarko - Kapitalizm" ise doğallık yani doğal düzene uyum düşüncesinden hareketle üretilmiştir. Anarko-kapitalistler bütünüyle serbestleştirilen piyasanın, özel çıkarı genel yarara dönüştüreceğine inanırlar. Devletin tüm işlerinin piyasa mekanizmasına devredilmesini savunurlar. Özellikle Amerikan bireyci anarşistlerinin herhangi bir siyasi örgütlenmeye gerek kalmaksızın, piyasanın görünmez eli marifetiyle tüm sosyal etkileşimleri düzenleyebileceğine inanırlar. Bu aşamada bir hususun altını çizmekte fayda vardır. Anarko-kapitalistler, minimal devlet fikrine asla tahammül edemeyen akımı temsil ederler. Anarko-kapitalistler devlet mekanizmasının gereksizliğine vurgu yaparlerken, Robert Nozick, devletin bütünüyle değil fakat önemli ölçüde ortadan kaldırılabileceğini savunur. Nozick'in savunduğu bu akıma, minimalizm ile anarşizmin birleşimi olarak oluşturulan "minarşizm", "minarkizm" veya "sınırlı devlet liberteryenizmi" de denmektedir. Tamamen özgün bir kategori olarak ele alınan minarşizme göre, herkes kendi adalet anlayışını uygulama olanağı bulamaz. Adaletin topluma dağıtılması için bir aygıt gerekir. Bu bağlamda Nozick, Locke'un doğal hukuk düşüncesini anımsatan bir devlet kurgusu paralelinde düşünür ve minimal devleti, sadece koruma ve adalet dağıtımı görevi ile donanmış bir aygıt olarak tasvir eder. [33]

Modern anarşist kuramlardan birisi de "Pasif Anarşizm" dir. Bu kuram, Thoreau'nun sivil itaatsizlik kavramından türetilmiş bir akımdır. Tolstoy'un dinsel temelli şiddet karşıtı düşünceleri de bu akım içinde değerlendirilebilir.[34] Gandhi'nin İngiliz direnişine karşı direnişi; Amerika'daki ırkçılığa karşı siyah hareketinin önderi Martin Luther King'in barışçıl-şiddet içermeyen söylem ve eylemleri; Vietnam savaşı sonrası yükselen savaş ve zorunlu askerlik karşıtlığı da (vicdani ret) bu kapsamda eylemler olarak değerlendirilmektedir.[35]

Anarko-Feminizm ise ekonomik, siyasal ve toplumsal otoriteye karşı eleştirisini onların temelinde toplumsal bilinçaltındaki ata-erkilliğin bulunduğu savına dayandıran akımdır. Devlet erkek egemen bir kimliğe sahiptir. Toplumsal adalet, ancak cinsiyetlerin eşit hale getirilmesi ile olanak kazanabilir. Bunun içinse erkek egemen düzen ve onu yöneten otorite ortadan kaldırılmalıdır. [36]

[30] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 422-423.
[31] Ayrıntılı bilgi için bkz. Atılgan, Gökhan ve Aytekin, E. Attila (Ed), "Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler" içinde, Zileli, Gün, 'Anarşizm', Yordam Kitap, İstanbul, 2012, ss. 318-321.
[32] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 423-424.
[33] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 425-427.
[34] Türköne, a.g.e., s. 133.
[35] Çaha ve Şahin, a.g.e., s. 429.
[36] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 429-430.

İnsani yaşam ile doğal düzen arasındaki uyumu ve bütünleşmeyi gözeten Eko-Anarşizm yaklaşımı[37] ise, özellikle sanayi devriminden sonra gelişen boyutu ve içeriği ile teknolojik ilerlemenin, dünyamızın doğal yapısını, tüm yaşamsal varlığı tehdit edecek derecede tehlikeli bir boyutta bozduğuna dikkat çekmektedir. Bu akım, toplumun ekolojik değerlere göre yeniden biçimlendirilmesi üzerine argümanlar üreten bir akım olarak göze çarpmaktadır. Murray Bookchin'e göre, endüstri çağının ve siyasal-toplumsal düzenin temel verisi olarak hiyerarşi, insanın doğayla ve kendisiyle ilişkisinde bozucu bir etkiye sahiptir. İnsanın doğaya hâkim olma anlayışı, tam da insanın insan üzerindeki gerçek tahakkümünden kaynaklanır. Modern sanayi toplumunun yaşamakta olduğu ekolojik krizin temel nedeni de budur. Ekolojik toplum, doğa üzerinde insanın, kadın üzerinde erkeğin ve toplum üzerinde devletin tahakkümünü ortadan kaldıran hiyerarşik olmayan bir toplum tasarımıdır.[38]

Anarko-Nihilizm akımı da tüm sosyal kurumlara karşı kuşku ile bakan bir tür bireyci radikalizm akımıdır. En özet ifadeyle, kişinin özgürlüğünü, ancak toplumdan ve toplumsallıktan uzaklaşarak, kendi bireysel varlığı dışında kalan tüm yaşam alanı ile bağlarını koparıp kendi gerçekliği ile sınırlı bir yaşam içinde elde edebileceğini ileri süren akımdır.[39]

3. Anarşizm ve Gezi Parkı Eylemleri

Gezi Parkı denildiği zaman önceleri, İstanbul Taksim Meydanı'nda bulunan ve insanların istifade ettikleri küçük ve şirin bir park akla gelirdi. Fakat 2013 yılı Mayıs ayının sonları itibariyle Gezi Parkı başka bir olayla gündeme geldi. İktidardaki hükümetin ve özellikle bu hükümetin başı olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemleriyle vücut bulacak bir projenin kamuyla paylaşılması bazı çevrelerin yoğun tepkilerine neden oldu. Söz konusu tepkilerin hükümet aleyhtarı aktif protesto ve gösterilere dönüşmesi ve Türkiye'nin yoğun bir "Gezi" gündemi yaşaması ise gecikmedi.

Söz konusu olayları ve süreci anlayabilmek ve anarşizm bağlamında değerlendirebilmek içinse Gezi olaylarının oluşum aşamalarına kısaca göz atmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.[40] Zira kavram ve teorileri bu örnek olay üzerinden inceleyerek bir sonuca ulaşmak, çalışmanın esas amacını teşkil etmektedir.

3.1. Gezi Olayları

Gezi olayları, Taksim Gezi Parkı'nda Alışveriş Merkezi (AVM) ve rezidans yapılacağına ilişkin siyasilerce yapılan açıklamalar ve medyada çıkan haberler üzerine, bu duruma "çevreci" söylemlerle yaklaşan bazı sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerin 27 Mayıs'tan itibaren başlattıkları protesto gösterilerinin polis tarafından aşırı güç kullanılarak bastırılmasıyla büyümüş ve ülke sathına yayılmıştır. Gezi Parkı'nda inşaat çalışmalarının başlayacağı bilgisini alan ilk eylemci grup 27 Mayıs'tan itibaren tam gün nöbet tutarak duruma engel olmaya çalışmış, eylemin bitirilmesini isteyen emniyet güçlerine, parkta çadır kurmak suretiyle direnmiştir. 30 Mayıs günü sabaha karşı emniyet ve belediye ekipleri çadırları sökmüş, yakmış ve ardından yoğun miktarda biber gazı ve cop kullanarak göstericileri dağıtmaya çalışmıştır. Son derece şiddetli algılanan bu müdahale, eylemin çevreci karakterini değiştirmiş ve çapını büyütmüştür. Olayların sosyal medyada farklı tonlarda, kimi zaman gerçek dışı kolektif ifadelerle ve yoğun şekilde gündeme getirilmesi ile kalabalığın boyutları daha da artmıştır. Takip eden 31 Mayıs günü tekrarlanan polis

[37] Detaylı bir inceleme için bkz. Karataş, Yılmaz, "Murray Bookchin ve Eko-Anarşizm Üzerine Notlar", http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/263-sayi-170/692-murray-bookchin-ve-eko-anarsizm-uzerine-notlar, 11.12.2013.
[38] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss. 430-432.
[39] Çaha ve Şahin, a.g.e., s. 433.
[40] Ayrıntılı bir Gezi olayları kronoloji için bkz., http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Taksim_Gezi_Park%C4%B1_protestolar% C4%B1_zaman_%C3%A7izelgesi.

müdahalesi gösterileri daha da büyütmüş, olaylar çığ gibi büyüyerek Türkiye'nin başka şehirlerine yayılmıştır.[41]

Olayların şiddetli yaşandığı şehirlerin başında Ankara gelmiştir. 31 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'daki Gezi Parkı eylemlerine destek olmak ve polisin orantısız şiddet kullanımını protesto etmek amacıyla barışçıl şekilde Kuğulu Park ve etrafında yapılan eylemde Gezi Parkı'na destek veren sloganlar atılmıştır. Sonraki günlerde de devam eden eylemler sırasında halk, Kızılay Meydanı ve Kuğulu Park'ta eylemlerine devam etmiş,[42] pek çok Ankaralı tencere ve tava eylemleri, çeşitli protestolar ve yürüyüşlerle Gezi olaylarına müdahil olmuştur.

Bütün bu olaylar devam ederken, süreç içerisinde göstericilerin profili ile birlikte söylem ve yöntemleri de değişmiş, çevreci talepler hükümete, iktidar partisi ve ona oy verenlere ve özellikle Başbakan'a karşı bir söyleme dönüşmüş; eylemciler yoğun şiddet kullanarak kamu ve özel şahıslara ait malları yakıp tahrip etmeye ve olaylarla ilgisi olmayan insanlara karşı şiddet ve hakaret içeren davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Başbakan ve kamu görevlilerinin şahıslarına ve ailelerine yönelik küfürler asli slogan haline getirilmiş, başbakana oy vermiş insanlar da benzer hakaretlerden nasibini almıştır. 31 Mayıs'a gelindiğindeyse, İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin Topçu Kışlası'yla ilgili yürütmeyi durdurma kararına rağmen gerek hükümet gerekse göstericiler tarafından bir uzlaşma adımı atılmaması sadece karşılıklı gerilimi yükseltmiştir.

Olayların güvenlik güçlerine yansıyan bölümleri ise tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Polis tarafından basınçlı su, cop, gaz bombası ve yer yer ateşli silah kullanılmış; bir gösterici polis silahından çıkan kurşunla hayatını kaybetmiştir. Yine polis tarafından haksız gözaltı yapıldığı ve gözaltına alırken ve sonrasında kötü muamelede bulunulduğu iddiaları da sosyal ve yazılı medyada sıklıkla dillendirilmiştir. Gösterici gruplar tarafından ise taş, sapan, demir bilye, molotof kokteyli, havai fişek vb. araçlar kullanılmıştır. Yine göstericiler iktidar partisinin bazı binalarını ateşe vermiş ve bazı belediye otobüslerini ve özel şahıslara ait otomobilleri kullanılamaz hale getirmiştir.[43] Olaylar esnasında kamu görevlilerinin yaralandığı da ilgili makamlarca belirtilmiş, Başbakan ve hükümet üyelerince sıklıkla polisi destekler açıklamalar[44] yapılmıştır.

Sonuç olarak, yaklaşık bir ay süren Gezi olayları sürecinde can kayıpları, yaralanmalar, kamu binalarına, bazı özel mülklere ve iktidar partisi binalarına saldırılar gerçekleştirilmiş, siyasi ve toplumsal bir kutuplaşma meydana gelmiştir. Şiddetin bilançosu hükümet tarafından kesin olarak açıklanmamış olmakla beraber basın bilgilerine göre 5 ölü, 12 kişinin gözünü kaybetmesi, 60 ciddi yaralanma, yüzlerce hafif yaralanma ve yüzlerce gözaltı olduğu iddia edilmektedir. Olayların tırmanması ile birlikte ulusal medyanın yaşananları ilk günler yayınlamaktan kaçınması, sosyal medyayı ön plana çıkarmış, bu da olayların iyice yaygınlaşmasına ve dezenformasyon ile manipüle edilebilmesine sebep olmuştur. Bu süreçte Başbakan, önce AVM ve rezidanstan vazgeçtiğini, sonra da sadece şehir müzesi olarak işletilecek olan kışla inşa edileceğini söylemiş, 14 Haziran 2013'te de gösterici temsilcileri, sanatçılar ve gazetecilerle yaptığı toplantılar sonucunda, yargı kararının kesinleşmesini bekleyeceğini, karar aleyhte çıkarsa, uyacağını; lehte çıkarsa plebisite götüreceğini ve sonucuna göre davranacağını söylemiştir. Gelinen bu noktada tansiyon büyük ölçüde düşmüş ve göstericilerin bir kısmı gösterileri sonlandırmış bir kısmı da kamuya açık parklarda gösterilere devam etme kararlarını açıklamışlar, bu kararda ısrar ise, polisin kalanları dağıtmak için tekrar güç kullanmasına ve olayların yeniden tırmanmasına yol açmıştır.[45]

[41] Candemir, Ümran Sırımsı ve İzmir, Mehmet (Ed), "Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu", Mazlumder İstanbul Şubesi, 2013, s. 3.
[42] "Gezi Parkı Olayları Dosyası", s.6, http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/hgdmakale/2013-1-1/2.pdf, 16.12.2013.
[43] Candemir ve İzmir, a.g.m., s. 3.
[44] "Başbakan: Bu Tayyip Erdoğan değişmez", http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23479966.asp, 18.12.2013.
[45] Candemir ve İzmir, a.g.m., s. 4.

Buraya kadar kısaca açıklanmaya çalışılan olaylara bakılacak olursa, Gezi Parkı olayları üç aşamalı bir süreçte cereyan etmiş denebilir.

İlk aşama ki, olayların başladığı günlerin hemen sonraki günlere denk gelen aşamadır, çevreci taleplerin dillendirildiği dönemdir. Bu dönemin talepleri de göstericileri de sonraki döneme göre farklıdır. Yaşanan ve ölçüsüz olduğu iddia edilen polis müdahalesi, olayların Türkiye sathına yayılmasına ve süreç içinde katılımcıların da taleplerin de değişerek "hükümet karşıtı" mahiyete dönüşmesine sebep olmuştur. Ölçüsüz ve orantısız bulunan polis müdahalesinin soruşturulması talebi de bu ilk dönemde dillendirilmeye başlanmıştır.

31 Mayıs-14 Haziran arası dönem ise çevreci taleplerin ortadan kaybolduğu ve gösterici-talep profilinin değiştiği dönem olarak göze çarpmaktadır. Bütün can kayıplarının ve önemli ölçüde yaralanma ve mala gelen zararların yaşandığı dönem bu dönemdir. Bu döneme, çevre ve ağaç sevgisi kaygısıyla hareket edenlerle; bozguncu ve kaotik bir ortam hayal ederek hükümete ve otoriteye karşı anarşist eylemlere başvuranlar arasındaki çizginin kesin olarak ayrıldığı dönem de diyebiliriz. Eylemlerin yayıldığı pek çok ilde görülen bu bozguncu hareketler polisten sert karşılıklar görmüş, fakat bu durum da yine sosyal-ulusal ve uluslararası medyada çokça eleştirilmiştir.

14 Haziran sonrası dönemde ise Başbakan'ın yargı kararının kesinleşmesini bekleyeceğini ve karar lehte çıksa bile plebisite gideceğini açıkladığı dönemdir. Fakat bu açıklama eylemciler tarafından yeterli bulunmamış ve bu tarihten sonra Gezi Parkı'ndaki göstericilerin bir kısmı eyleme devam etme kararlarını açıklamışlardır. Başbakan tarafından açıklanan bu karar yine de önemli ölçüde tansiyonu düşürmüş ve eylemlerin zaman içinde azalmasına sebep olmuştur. Bu tarihten sonra sokak eylemleri artık tamamen hükümeti hedef alan bir söyleme dönüşmüş ve gösterici profili de tamamen değişmiştir.[46] Daha önce yaralanan eylemcilerden biri olan Ethem Sarısülük'ün 14 Haziran günü vefat etmesi de göstericiler arasında ve sosyal medyada kullanılmış ve ölen eylemci direniş ve olayların sembollerinden birisi haline getirilmiştir.

Bu tarihten sonra da olaylar devam etmiş, fakat söz konusu eylemler yukarıda bahsedildiği üzere - birkaç olay hariç - daha çok "şiddetsiz eylemler" şeklinde kendini göstermiştir. 15 Haziran 2013 tarihinde, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Ankara'nın Sincan bölgesinde yaptığı "Milli İrade'ye Saygı" mitinginde yaptığı açıklamalarda, Taksim Meydanı'nın boşaltılacağını duyurması yine tepkiyle karşılanmıştır. Başbakan'ın polis teşkilatına yönelik desteği de artarak devam etmiş; özellikle 18 Haziran 2013 günü yaptığı bir konuşmada Başbakan sert üslubunu sürdürerek, "polisi daha da güçlendireceğini ve eylemlerde polisin çok başarılı bir demokrasi sınavı verdiğini, şiddet uygulayanların terörist ve anarşist gruplar olduğunu" söylemiştir.[47]

Taksim Dayanışma Platformu gibi bazı oluşumların ve bazı aydın-gazeteci-yazar topluluklarının münferit ya da toplu açıklamalarının devam ettiği; "Duran Adam", "Kırmızı Giysili Kadın" gibi sembolik eylem ya da eylemcilerin rol aldığı son dönemde eylemler ve eylemci sayısı iyice azalmış, özellikle Haziran ayı sonu ve Temmuz ayı başı itibariyle eylemler sonlanmaya başlamıştır.

3.2. Anarşizm Bağlamında "Gezi Olayları" nın Analizi

Anarşizm denilince ne anlaşıldığını ya da ne anlaşılması gerektiğini; bu ideolojinin hangi kişilerce nasıl ele alındığını yukarıda özetlemeye çalışmıştık. Yine örnek olayımız olan Gezi olaylarında nelerin yaşandığını ve olayların nasıl sonuçlandığını da aktarmaya çalıştık. Örnek olayın Anarşizmle bağlantılı olduğu yerlerin analizinden önce Gezi olaylarına katılan grupların

[46] Candemir ve İzmir, a.g.m., s. 4.
[47] "Gezi Kronolojisi", http://www.sosyaldemokratdergi.org/2013/08/gezi-kronolojisi/, 19.12.2013.

profiline, eylemcilerin hedeflerine ve sonra da eylem tarzlarına kısaca göz atmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Gezi olayları ile ilgili pek çok anket ve çalışma[48] yapılmıştır. Medya da sıklıkla yer bulan bu anketlere ya da yayınlanan raporlara bakılacak olursa, Gezi Parkı eylemcilerinin daha çok sistem karşıtı, ulusalcı çizgiye yakın ve küçük bazı sol gruplardan oluştuğu gözlenmiştir. Olayların en başından beri hükümetin İstanbul eksenindeki projelerine karşı çıkan Taksim Platformu üyelerinin farklı sol kesimlere mensup kişiler oldukları hususu bu görüşü desteklemektedir.

Ülke genelindeki eylemcilerin de hem devrimci hem de ulusalcı sol çizgiye mensup kişilerden oluştuğu dikkati çekmiştir. Eylemlerin yoğunlaştığı bölgeler göz önünde bulundurulduğunda, Alevi kesimin de yoğun bir şekilde eylemlere katıldığı iddia edilmiştir. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün Gezi olayları ile ilgili yayınladığı raporda da belirtildiği üzere, oldukça geniş sayılabilecek bir yelpazeye sahip olan eylemci profilinin ana hatlarıyla aşağıdaki eğilimlerden oluştuğu söylenebilir:

- Belirgin bir siyasal eğilimi olmayan, muhalif söylemin etkisinde kalan gençler,
- Devrimci sol parti ve örgüt mensupları (TKP, EMEP, ÖDP seçmeni, DHKP-C gibi yasadışı sol örgütler),
- Marjinal kesimler (Anarşist gruplar, feministler),
- Seküler eğilimli milliyetçiler (MHP seçmeninin genel merkezle sorunlu dar bir bölümü),
- Alevilerin genelde yukarıda sayılan gruplara yakın kesimleri,
- Kendilerini Müslüman kapitalistler veya devrimci İslamcı şeklinde nitelendiren gruplar (İhsan Eliaçık grubu, bazı eski Has Partililer vb.),
- Karışık ortamdan yararlanmak isteyen kriminal gruplar ile geçmişte de siyaset üzerinde belirli vesayet mekanizmaları oluşturmak isteyen militarist gruplar,
- Yukarıda sıralanan kesimlere aidiyet hisseden bazı sanatçılar, akademisyenler ve gazeteciler, iş çevrelerinden bazı isimler,
- Belli ideolojisi olmayan maceraperest veya meraklı kişiler.[49]

Görüleceği üzere, Gezi olaylarına katılan grupların daha çok sol eğilimli ve radikal gruplar olduğu dikkati çekmektedir. Öte yandan eylemlerin kısa sürede kitleselleşmesi ve bu kadar çeşitlilik sergileyen grupların böylesine hızlı bir şekilde ortak bir paydada buluşmaları da dikkati çeken bir durum olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet mitingleri denilen süreçte de rol alan yukarıdaki grupların, yine bir eylemde birlikte hareket edebilmeleri ve bu sefer Cumhuriyet mitingleri sürecinde yapılan bazı hataların yapılmamasına yönelik pratikler de Gezi olaylarına yüklenen anlamı derinleştirmiştir.

Diğer taraftan eylemi yönlendirenlerin toplumun yapısını iyi analiz ettikleri de görülmüştür. Toplumun bazı kesimlerinde on yıldan daha fazla bir süredir devam eden AKP iktidarına karşı güçlü bir öfkenin biriktiği bilinen ve dillendirilen bir gerçektir. Biriktirilen bu öfkenin birikmesinde 4-5 tane günlük gazete ve özellikle 2 TV kanalının her gün sistematik şekilde ve çoğu zaman yukarıda zikredilen grupların hayat görüşleri istikametinde yayınlar yapması da son

[48] Bunlardan bir tanesi de, "Gezi parkı araştırması" dır. Söz konusu eylemcilerin profilleri, neden parka ve eyleme geldikleri ve daha pek çok soru ve cevabı, Konda şirketinin yapmış olduğu bir anketten öğrenmek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://t24.com.tr/files/GeziPark%C4%B1Final.pdf, 23.12.2013.

[49] "Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu - Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme", Stratejik Düşünce Enstitüsü, Haziran 2013, ss.16-17, http://www.sde.org.tr/userfiles /file /SDE %20Taksim20Gezi%20Park%C4%B1%20Raporu%20Haziran%202013.pdf, 23.12.2013.

derece etkili olmaktadır. Bütün bunlara, kamuoyunu etkileme güçleri nispeten yüksek olan ve kamuoyunda "Beyaz Türkler" olarak da nitelendirilebilen eski rejimin elitlerinin hükümetten ciddi şekilde rahatsız oldukları gerçekliği de eklendiğinde durum daha da karmaşık bir hal almıştır.[50]

Esasında üzerinde durulması gereken asıl konu, Cumhuriyet mitinglerinin de ana aktörü olan mezkûr kesimlere gençlerin de eklenmesidir. Özellikle 1990'lı yıllarda doğan gençlerin olaylara katılması bağlamında izlenen stratejinin başarılı olduğu görülmüştür. Belirli yaş gruplarındaki gençlerin özellikle "otorite karşıtı" hareketlere sempati duyabilecekleri gerçeğinden hareketle, eylemleri örtülü şekilde destekleyenler bu dinamikleri önceden tespit etmiş ve harekete geçmesini sağlamıştır. Uzunca bir süredir Türkiye'de "yaşam tarzı" eksenli haberlere dikkat çekildiği bir ortamda, gelecekleriyle ilgili endişe duymaya sevk olunan bu gençler, AKP karşıtlığı ile sokaklara dökülmüş ve "otoriter" lider olarak görülen Başbakan'ın iktidardan indirilmesi ya da en azından koltuğundan edilmesi sürecinin belirginleştiği dikkati çekmiştir. Gelinen son noktada görülmüştür ki, özellikle gençlerin ve toplumun muhalif gruplarının, hükümetin yaşam tarzına müdahaleci tavrından rahatsızlık duyduğu ve Gezi Parkı olayları vasıtasıyla bardağın taşması sağlanarak sokaklara döküldüğü gözlenmiştir.[51]

Gezi eylemlerinin hedefine geçmeden önce eylemcilerle ilgili bir hususa daha değinmek faydalı olacaktır. Seta'nın "2013'te Türkiye" raporuna göre, eylemciler başlarda aynı hedef üzerine odaklanmışken (ağaç sevgisi, parkın yıkılmaması, Avm vs. inşa edilmemesi vs.), daha sonraları artan olaylar ve anarşist uygulamalar (bilindik şekliyle yakma, yıkma, otoriteye baş kaldırma, hükümeti devirme alt yapısı, kaos çıkarma vs.) eylemci ve/veya destekçilerin ayrışmasına yol açmıştır.[52] Bu durum, eylemci profilinin değişmesi ve ayrışması ile birlikte eylemlerin niteliği ve seyrini de etkilemiştir.

Peki, Gezi olaylarının hedefi ya da hedefleri nelerdi? Bir sosyal patlama olarak kabul edilen Gezi olayları, belli bir olay tarafından tetiklenen bir hadise miydi yoksa ön hazırlıkları yapılmış planlı bir aksiyon muydu?

Aslında, eylemcilerin eylem alanına giderek olaylara katılmalarını sağlayan bireysel ve kolektif motifler, yine bir başka Seta raporuna göre "çeken faktörler" ve "iten faktörler" ikiye ayrılmaktadır. Eylemcilerin eylem alanına gelmelerini sağlayan saiklere çeken faktörler, eylemcilerin eylem sahasına gitmelerini sağlayan motiflere ise iten faktörler diye isim veren rapora göre, iten faktörlerin, zaman içerisinde oluşmuş derin ve köklü saikler; çeken faktörlerin ise daha yüzeysel ve ani gelişen faktörler olduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Gezi Parkı eylemcilerini eylem sahasına çeken faktörlerden başlıcaları, Taksim Meydanı'nın lojistik bakımdan elverişli olması; eylem sahasının hareketliliği; eylemcilere polisin sert müdahalesi; eylem sahasındaki insan sayısındaki artış ve tüm bunların medyadaki yansımalarıdır. Gezi Parkı eylemcilerini eylem sahasına iten faktörler ise başlangıçta Gezi Parkı'ndaki yenileme ve modernizasyon çalışmalarıyken, yukarıda da belirtildiği gibi, gelişmelerle birlikte katılımcı profilinin değişmesine paralel olarak AK Parti hükümetine ve Başbakan'a duyulan kızgınlık ve nefret; temel hak ve özgürlükler kadar gündelik yaşamdaki bireysel özgürlüklere de müdahale edildiği yönündeki endişe; etnik, mezhepsel ve dini bakımdan birikmiş öfke; devlet otoritesine ve siyasal sisteme karşı edinilmiş muhalif pozisyonlardır.[53]

Seta "2013'te Türkiye" raporunda, hedeflerin oluşmasında eylemcilerin sürdürdüğü eylemler kadar, eylemler devam ederken ve sönümlendikten sonra birçok aktör ve kesimin

[50] "Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu……., a.g.m., s.19.
[51] "Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu……., a.g.m., s.19.
[52] Ensaroğlu, Yılmaz, Ete, Hatem, Gür, Bekir S., Karagöl, Erdal Tanas, Ulutaş, Ufuk, "2013'te Türkiye", Seta Yayınları, Ankara, 2013, s. 75.
[53] Ete, Hatem ve Taştan, Coşkun, "Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri", Ankara, 2013, s.45-46.

ürettikleri söylemlerle, eylemlere yükledikleri anlamında etkili olduğu ifade edilmektedir. Aynı rapora göre, eylemleri tek bir motife indirgemenin yanlış olduğu da ifade edilerek, Gezi eylemlerinin arkasındaki en belirleyici yaygın dinamiğin, Yeni Türkiye'nin dindar-muhafazakâr kesimlerin arzusu doğrultusunda AK Parti eliyle ve Erdoğan önderliğinde inşa edilmesine yönelik bir itiraz olduğu da dillendirilmektedir. Ülke çapındaki eylemler bir bütün olarak ele alınırsa, eylemlerin kısa ve orta vadeli hedeflerinde muhatap Başbakan Erdoğan iken, uzun vadeli hedefin muhatabı Erdoğan'ın yanı sıra AKP kadroları ve AKP'yi mümkün kılan-destekleyen toplumsal-siyasal kesimler olarak görülmektedir. Söz konusu bu hedefler, Gezi eylemleri süresince ve sonrasında yazılıp konuşulmuş, Gezi olayları ile var olan hükümetin hedeflendiği açıkça görülmüştür. Aynı raporda, Gezi eylemlerinin orta ve uzun vadeli hedefi ise, eski siyasal sistemin tasfiyesi sonrasında kurulacak olan yeni siyasal sistemin koordinatlarının belirlenmesinde Erdoğan ve AKP'yi vesayet altına almak, inşa projelerini hayata geçirmekten alıkoymak olarak ifade edilmiştir.[54]

Gezi Parkı eylemcileri arasında siyaset kurumuna duyulan güvensizliğin ileri boyutta olması, yayınlanan pek çok raporda ya da çalışmada[55] açıkça görülmektedir. Siyaset kurumuna güvensizliğin ileri boyutta olması, esasen eylemlerin ortaya çıkışında ve katılımcı sayısının yüksek olmasında da etkili bir faktördür. Gençler siyasete ve siyasetçilere güven duyuyor olsalardı, doğal olarak kurumsal siyasetin kuralları içerisinde hareket etmeyi tercih edecekler ve belki de daha ılımlı hareket edeceklerdi. Fakat eylemler belli bir aşamadan sonra ve çok açık bir şekilde bizatihi siyaset kurumunun ve siyasi aktörlerin varlığına karşı bir pozisyona oturmuştur. Dolayısıyla bu karşıtlık, siyasetin ve siyasi aktörlerin eylemlerinin meşruiyetini değil varlığını ve kuruluş biçimini sorgulayan bir karşıtlığa evirilmiştir. Bu karşıtlık da, özellikle 19. Yüzyılda ortaya çıkan ve 20. yüzyılda güçlenerek etkisini gösteren sosyalizm, Marksizm ve anarşizm gibi ideolojilerin, içerisinde bulunduğumuz yüzyılda da tüm itirazlarıyla beraber canlı ve aktif olacağının işareti olarak algılanmaktadır.[56]

Burada dikkat edilmesi gereken temel husus, anarşizmin doğasında var olan "otoriteden yoksunluk ya da otoriteden arınma" söyleminin, Gezi olaylarında sıklıkla dillendirilmesi, fakat daha çok hissedilen tutumun var olan siyasi iktidarın devrilmesi üzerinde yoğunlaşması hususudur. Hatta burada Bakunin'e ait anarşist uygulama vücut bulmakta ve pratiğe geçirilmeye çalışılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere Bakunin -daha sonra da Kropotkin-, Proudhoncu barışçıl bir çizgiden radikal, tepkici ve devrimci bir çizgiye kayan görüşleriyle tanınmaktadır. Bakunin, devrim yoluyla devletin ortadan kaldırılmasını ve anarşist toplumsal düzenin kurulmasını savunmuştur. Dolayısıyla Bakunin, sadece bir düşünür değil, aynı zamanda bir eylem adamı olan ve tarihsel olarak anarşist hareketin kurucusu olarak kabul edilmektedir.[57] Bahsedilen Bakuninci düşünce tarzı, Gezi olaylarında basit bir gerekçe ile örgütlenen, fakat var olan iktidara ve özelde Başbakan'a ve iktidarına biriken öfke ile harekete geçen anarşistleri eylemde bulunmaya ve başarılabilirse iktidarı düşürmeye heveslendirmiş görünmektedir. Sözü edilen bu husus pek çok medya organında tekrarlanmış fakat Gezi olaylarının eylemci profilinin değişmesi ve hükümetin yumuşak-sert ve kararlı tedbirler alması ile kadük kalmıştır.

Konda araştırma şirketinin yaptığı Gezi araştırmasında dikkati çeken bir husus, aslında anarşist tutumun sayı-misyon bağlamında çok da abartılmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Nitekim söz konusu ankette[58], "neden Gezi parkındalar" sorusuna katılımcıların verdikleri

[54] Ensaroğlu, Yılmaz, Ete, Hatem, Gür, Bekir S., Karagöl, Erdal Tanas, Ulutaş, Ufuk, "2013'te Türkiye", Seta Yayınları, Ankara, 2013, s. 76.
[55] Bu makalede yer verilen tüm raporlarda bu husus tespit edilmiştir.
[56] Ete ve Taştan, a.g.m., s.39-41.
[57] Çaha ve Şahin, a.g.e., ss.418-419.
[58] "Gezi parkı araştırması", http://t24.com.tr/files/GeziPark%C4%B1Final.pdf, 23.12.2013.

cevaplarda, "Devlet düzenine karşıtlık" cevabı % 19,5 gibi bir düzeyde kalmaktadır. Bir başka araştırma da kendilerini anarşist görenlerin oranı da % 1,6'da[59] kalmaktadır. Buradan çıkan sonuç, anarşist tutum sergileyenlerin, genele oranla oldukça az sayıda olmaları ve olayları Bakuninci yaklaşımla algılamadıklarını göstermektedir. Olayların çığırdan çıktığı ve Taksim Meydanı, Kızılay Meydanı gibi yerlerin savaş alanına döndüğü sahnelere göre bu okumayı ele alacak olursak, aslında anarşizm kavramının terörle birlikte düşünüldüğü ve teorik olarak indirgendiği sonucu doğrulanmış olmaktadır. İlk bölümde de bahsedildiği üzere, anarşizm denilince yakan, yıkan, kaos ortamı oluşturan, terörize eden insanlara ait düşünüş biçimi akla gelmekte ve anarşist de bu uygulamanın savunucuları ve pratiğe geçiricileri olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, gerekirse sistemin ya da iktidarın ortadan kaldırılması için gerekirse devrim yapılması düşüncesi, Gezi eylemcilerinde görülen ciddi bir husus değildir. Aynı araştırmada "Özgürlüklerin kısıtlandığını düşündüğü için" ifadesinin % 58.1, "Ak Parti'ye ve politikalarına karşıtlık" ifadesinin % 37.2 ve "Erdoğan'ın açıklamalarına, tavrına tepki" ifadesinin de % 30.3 karşılık bulduğu görülmektedir. Söz konusu oranlara bakıldığında, Gezi eylemcilerinin, hükümeti-iktidarı-Başbakan'ı devirmeyi istemekten ziyade, özgürlüklerinin ya da diktatör uygulamaların karşısında tavır aldıkları görülmektedir. AKP düşmanlığı ya da "diktatör Başbakan" imajı kafalarına işlenen kitleler ise hırslarını yakarak, yıkarak, parçalayarak ve saldırarak çıkarmışlar; bu pratikler de eylemcilerin enerjilerinin boşalmasına vesile olmuştur.

Gezi Parkı Direnişine, aslında bazı karakteristik yönlerden bakmak da faydalı olacaktır. Nitekim hiçbir siyasal pratik tek başına ve kaba anlamıyla sadece bir politik protesto değildir. Bazen kişisel mutsuzluklar da bir devrim gerekçesine dönüşebilmekte ve ortaya çıkan toplumsal gerekçelerle insanlar sokaklara dökülebilmektedir. Dolayısıyla Gezi olaylarını daha iyi anlamlandırmak için, toplumsal muhalefetin geleneksel güçleri (örgütler/partiler/sivil toplum örgütleri) ile örgütsüz mutlu ve mutsuz kesimlerin nasıl bir araya geldiği sorusu da önem kazanmaktadır. Tekin'e göre Gezi Parkı Direnişi dört noktada yoğunlaşmaktadır. Bunlar Reformizm, Hedonizm, Nihilizm[60] ve Anarşizmdir. Konumuzla ilgili olan anarşizm faslını son sıraya bırakarak diğer üç noktaya[61] da kısaca değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tekin'e göre "öncelikle Gezi Parkı Direnişi devrimci değil reformisttir. Küçük ve bazı geleneksel partiler ile örgütler dışında direnişe katılan hiçbir bireyin tamamen devrim istediğini varsaymak ve buna dair gözlemler, yorumlar sunmak mümkün değildir. Siyasal rejimden ortaya çıkan rahatsızlıkların tümü hükümetin tasarrufunda bulunan kent (İstanbul) yönetiminin pervasız, bireyci ve çıkarcı politikalarının yol açtığı rahatsızlıklardı. Bu açıdan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı Direnişi daha patlak vermeden birkaç gün önce ortaya attığı konuların, verdiği söylevlerin fundamental içeriği ve yine kışkırtıcı üslup ve yöntemi, toplumda ve yine tek tek birey bazında psikolojik bir gerilmeye yol açmıştır. Bu yönüyle toplumun ve bireylerin bu köşeye sıkışma hissiyatı Gezi Parkı Direnişinin psikolojik alt yapısına giden yolu açmıştır. Merkezi hükümetin bu köşeye sıkıştırma politikalarına karşı örgütlü ve örgütsüz gruplar, bireyler dur ihtarı çekerek sokaklara akın etmiştir. İşte Gezi'nin reformist yanı tam da burada ortaya çıkmaktadır."

[59] Ete ve Taştan, a.g.m., s.52-53.

[60] Nihilizm hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz., Aydemir, Mustafa, "Ret ve İnkârın Kıskacındaki Nihilist Karakterler: Bazarov ve Suat/The Nihilist Characters Surrounded By Denial and Denegation: Bazarov and Suat", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/8 Summer 2013, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1093599013_009AydemirMustafa-123-138.pdf, DOI Number: 10.7827 /TurkishStudies.5249, p. 123-138, 18.05.2014.

[61] Tekin, Yılmaz, "Post-Modern Bir Meydan Okuma: Gezi Parkı Direnişi", http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/post-modern-bir-meydan-okuma-gezi-parki-direnisi-31285, 14.12.2013.

Yine Tekin'e göre,[62] Hedonizm yani "hazcılık" bağlamında konuya bakılacak olursa, "insan varoluşu itibariyle bilinçli veya bilinç ötesi bir dürtü ile hayatı boyunca bir haz arayışındadır. Dünyada insanın haz duyabileceği sınırlı pratikler vardır. Güç, yemek yemek, seks veya seyahat bu haz duyulacak eylemlerin başlıcaları olarak sıralanabilir. Fakat insanın güç arzusu her zaman için tatmini zor bir dürtüdür. İşte tam da bu noktada haz duyulacak ve hazzın peşinde koşulan bir arzuya dönüşmesi ve bunu tatmin etme arayışı için diğer bir alan ise isyan etmektir. İsyan son noktada insanın haz duyabileceği müthiş bir eylemlilik durumudur… İsyan etme hali insanın haz arayışında son noktadır… Otoriteye isyanı teşvik eden temel dürtü insanın isyan etme halinden aldığı müthiş hazdır. Devletler kendilerini korumak isterken seçtikleri en iyi yol bireyin haz arayışını bastırmak ve onu manipüle etmektir. Tarihsel örneklerinden öğrendiğimiz kadarıyla otoriter rejimler insanları durmadan çalıştırırlar… İşte Gezi Parkı Direnişi, isyan etme hazzından yoksun olan ve çoğunluğu 1990 sonrası doğmuş bir kuşağı isyan etmenin inanılmaz üst boyutlarda olan hazzı ile tanıştırmıştır… Bu genç kesim sosyolojik ve hatta psikolojik olarak isyan etmeme üzerine yetiştirilmişti. Evde babasına bile karşı gelemeyen çocuk devlete, otoriteye ve onun türevi her şeye karşı geldi. İşte bu kesim için Gezi Direnişi isyan etmenin hazzı demektir."

Gezi Parkı Direnişinde nihilistlerin sayıca çok olmadığı fakat Taksim ve çevresinde kümelenen 30 yaş üstü bir kesimin direniş boyunca varlığını örgütsüz ve birbirinden bağlantısız bir şekilde bir eğilim olarak koruduğu da söylenebilir. Tekin'e göre, "onların temel rahatsızlığı siyasal olmaktan öte daha ahlaki değer sistemi ile ilgiliydi. Türkiye gibi ülkelerde tanrı ve türevi otorite kavramlarını reddediyorsan, onların ahlak ve değer sistemlerinin dışında konumlanıyorsan ciddi anlamda yaşam alanı bulmakta zorlanırsın. Taksim ve çevresi toplumun diğer kesimleri için sadece hafta sonları bir uğrak yeriyken kendisini kavram olarak nihilist olarak tanımlamasa bile yaşam ve duruş bakımından bu kavramın içeriğine yakın duran kesim için mekân olarak Taksim bir var olma yeridir. İşte merkezi hükümetin Taksim'i ele geçirme operasyonuna bu nedenle bu kesim karşı koymuştur."[63]

Tekin'e göre, "Anarşizm kavramı kapsamına direniş boyunca bir şehir efsanesi olarak anlatıya kavuşan cipten inip taş atan adam da giriyor, hayatını bir sokak çocuğu olarak Taksim ve çevresinde geçiren çocuk da giriyor. Anarşist kavramını daha özgün bir biçimde anarşist fikriyatın türevleri olmakla birlikte otoriteye karşı gelme güdülenmesini bir var oluş şekli olarak ele alan kesim için kullanan Tekin, Gezi Direnişinde gözlemlediği bir olayı şöyle anlatıyor. "31 Mayıs akşamı İstiklal Caddesi üstünde gecenin en hareketli saatleri yaşanırken bir sokak çocuğu ve giyiminden anlaşıldığı kadarıyla gayet üst orta sınıfa mensup biri samimi bir ortaklık kurmuş, bankaların camlarını kırıyorlardı. Bu farklı sosyal sınıflara ait iki kişiyi bir araya getiren temel motivasyon kesinlikle otoriteye karşı gelme arzusuydu. Daha da ileri taşırsak bu tam olarak saf bir anarşizmdir. Anarşist olmanın bir sınıfı yoktur. Anarşizm mutlak anlamda bir eşitlenme halidir. Bir sokak çocuğu ile bir iş adamı veya benzeri bir konuma sahip birini başka türlü bir şey asla bir araya getiremez. İşte bu eşitlenme hali direnişin en güzel karelerinden biriydi. Direniş boyunca en anarşist tipleri oluşturan sokak çocuklarının bu düzende mutlak anlamda bir yerleri yoktu ve büyük ihtimal direnişten tek beklentileri ve tek hazları bu eşitlenme durumunu yaşamaktı. Burada eşitlenmeyi yaratan şey kuşkusuz şiddet değildi. Banka camlarını kırmak, düzenin kurumsal kimlikleri ile özdeşleşen yapılara saldırmak bir şiddet değildir! Çünkü sömürü ve eşitsiz düzenin yegâne ve vahşi temsilcileri bankalardır. O sokak çocuklarının bankalara saldırması bir nevi hayattan ve düzenden kendi intikamlarını almaktı. Bunu bilinçlice yapmamış olsalar bile bu en derine indiğimizde karşımıza çıkacak bir duygu durumudur. Ayrıca politik bir güdülenmeden uzak ve ekonomik olarak rahat diye tarif edeceğimiz kesimlere ait bireylerin bu anarşist tutumları ise onların felsefi tercihleri ile ilgilidir. İşte anarşizm Gezi Parkı Direnişi gibi aniden patlak veren

[62] Tekin, a.g.m.
[63] Tekin, a.g.m.

olaylarda insanları hemen eşitler ve güçlendirir." Tekin' göre, "nasıl ki 1968 Fransa ayaklanması Avrupa'da sosyal, entelektüel, akademik vb. birçok alanda bir alt üst oluş yarattıysa Gezi Direnişi de akıl ve anlam bakımından Türkiye'de bir alt üst oluş yaratmıştır. Bunu bugünden doğru tam olarak görmezsek bile önümüzdeki yıllarda bunun kıymetini daha iyi anlayacağız. İşte bu nedenle Gezi'nin varsa bir ruhu o da örgütsüz, plansız ve hiçbir modernist kalıba, öze sığmayan bu post-modern meydan okumasıdır.[64]

Gezi olaylarında anarşizmin pek çok alt unsuruna rastlamak da mümkün olmuştur. Örneğin, "otoriter düzeni ve sömürüyü ortadan kaldıracak devrimin, işçilerin genel grev yoluyla sistemi ya da düzeni işlemez hale getirmeleri ile olanaklı hale geleceğini" savunan anarko-sendikalizmin pratiği Gezi olaylarında denenmiştir. 04 Haziran 2013 tarihinde, KESK'in Gezi Parkı protestolarına destek için başlattığı grev, Ankara'da DİSK, bazı siyasi parti ve dernekler ile STK'ların da katılımıyla mitinge dönüşmüştür. İstanbul'da Taksim Meydanı ve İzmir'de Gündoğdu Meydanı'nda da gösteriler tertip edilmiş[65] ve grev yoluyla sistemin "hizaya sokulması" pratiği sergilenmiştir.

Bir başka husus da doğa sevgisi ya da ağaç katliamı ile ilgilidir. Söz konusu Gezi olayları, Gezi Parkı'nda kesilen üç-beş tane ağaca yönelik eylemler ile başlamıştır. Dolayısıyla eylemlerin ilk kıvılcımı, "doğa katliamı" argümanı ve eylem pratiği ile hayata geçirilmiştir. Bu durum, Eko-anarşizm akımının ifade ettiği "teknolojik ilerleme ve dünyanın doğal yapısının bozulmasını sağlayan modern yaşam düzenine karşı bir tepki" ve "toplumun ekolojik değerlere göre yeniden biçimlendirilmesi; toplumla doğa arasında yeni bir denge ve ilişki tesis edilmesi" argümanlarıyla uyumlu bulunmuştur. Kesilen birkaç ağaç ve bu ağaçlara gösterilen tepkinin, polisin sert uygulamalarıyla kitleselleşmesi, ekolojik unsurların anarşist bir pratiğe evrilmesinde katkı verebileceğinin ispatı olarak görülmüştür.

Yine anarko-kapitalist yaklaşım sergilendiğini düşünen bir internet yazarı, "Taksim Gezi isyanında ne bir kahraman vardı ne de bir halk önderi. Kırsallardaki pek çok mücadelede olduğu gibi iktidarsız alanlarda özdenetimleriyle, öz disiplinleriyle ve gönüllülükleriyle bir araya gelen bireyler "devlete" ve "kapitalizme" karşı verdikleri mücadelede otoriteden rekabetten ve bencillikten uzak, bir ilişki biçimi deneyimlediler. Yine kırsallardaki pek çok mücadelede olduğu gibi Gezi Parkı'nda da deneyimlenen paylaşma ve dayanışma ilişkileri; siyasi duyarlılığı olmayan pek çok bireyi etkilemeye, dönüştürmeye yetti"[66] diyerek, anarko-kapitalizmin rekabetten arınmış, kişisel çıkar ve bireysel özgürlük bağlamındaki düşüncelerine gönderme yapmıştır.

Daha önce de ismi zikredilen Konda şirketine ait Gezi araştırmasında belirtilen bir istatistik, Robert Nozick'in "minimal devlet" tanımında ifade ettiği görüşlerin pratik bir yansıması gibi algılanmaktadır. Söz konusu ankette, "neden Gezi parkındasınız?" sorusuna, "Özgürlüklerin kısıtlandığını düşündüğü için" cevabını verenlerin oranı % 58,1'dir.[67] Nozick'e göre minimal devlet gereklidir fakat mezkûr devlet, sadece koruma ve adalet dağıtımı görevi ile donanmalıdır. Buradan anlaşılan, Gezi eylemcilerinin de istediği, özgürlükleri kısıtlayan değil, sadece belli bir koruma ve adalet sağlayan devlet modelidir.

Gezi eylemlerinde "mini" düzeyli pasif anarşizm pratikleri de sergilenmiştir. Tamamen durarak ya da polisin karşısında saldırı yapmaksızın bekleyerek gerçekleştirilen eylemler, Gezi eylemlerine damgasına vurmuştur. Yerli ve yabancı basında oldukça fazla yer verilen "Duran

[64] Tekin, a.g.m.
[65] "Sendikalardan 'Gezi' grevi", http://www.ntvmsnbc.com/id/25447157/, 28.12.2013.
[66] "Devrimci Anarşist Faaliyet, Selanik'te "Mücadeleye Devam" başlıklı oturumda Taksim Gezi Direnişi'ni anlattı", http://anarsistfaaliyet.org/sokak/devrimci-anarsist-faaliyet-selanikte-mucadeleye-devam-baslikli-oturumda-taksim-gezi-direnisini -anlatti/, 15.12.2013.
[67] "Gezi parkı araştırması", http://t24.com.tr/files/GeziPark%C4%B1Final.pdf, 23.12.2013.

Adam"[68] ve "Kırmızılı Kadın"[69] eylemleri, "sivil itaatsizlik" temalı eylemler olarak tarihe geçmiş pasif anarşizm pratikleri olmuştur.

Görüldüğü üzere, ifade edilen anarşizm akımları ve bunlarla ilişkili anarşist eylemlerin nitelik ve nicelikleri Gezi olaylarına damgasını vurmuştur. Belki bu tip anarşistler, küçük gruplar olarak ve sesleri çok da çıkmayan eylemciler olarak sahneye çıkmışlarsa da, Zileli'nin de ifade ettiği gibi, "Gezi hareketinde anarşizm önemli bir bileşendir ve daha önemlisi anarşist fikirler Gezi hareketine çok önemli bir katkı sağlamıştır."[70] Daha göze görünen ve gerek polisi gerekse hükümeti etkileyen eylemler ise, daha çok teröriste eşit algılanan, dağıtan, yıkan, parçalayan, kıran, döken anarşist pratikler olmuştur.

4. Sonuç

Anarşizm, günlük kullanımda terör, kaos, şiddet, düzensizlik ya da kargaşa gibi olumsuz anlamlarla kullanılan bir ideoloji çeşididir. Daha çok bu olumsuz anlama göre algılanan anarşistler ise teröristlerle eşdeğer düşünülmektedir. Birkaç tane de olsa, şiddete cevaz veren anarşist akımın varlığı, anarşistlerle şiddet yanlılarının aynı kefeye konulmasına katkı sağlamaktadır. Fakat otoriteyi hazmedemeyen, hiyerarşik yapılanmayı reddeden anarşist kuramların pek çoğu aslında şiddeti reddetmektedir. Ancak Bakunin ya da Kropotkin'in düşüncelerinde yer bulan devrimci anarşizmde bile şiddet, istenen devrim gerçekleştirilinceye kadar geçici bir süre için uygulanabilir görülmüştür. Dolayısıyla anarşizm denince akıllara gelen şiddet eylemlerinin tümünü anarşizme bağlamak ve tüm anarşizm savunucularını yakıcı-yıkıcı-devirici-dökücü anarşistler olarak anlamak insafsızlık ya da en basit ifadeyle cahilliktir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bohemliği ya da otoritesiz yaşamı, başkalarının özgürlük alanlarını da hiçe sayar bir şekilde şiddetle süsleyen insanların anarşist olarak adlandırılmasının, terörist ya da bozguncu ile anarşistin arasındaki çizginin ayırt edilememesinden kaynaklandığı açıktır. Bu çizginin ayırt edilemediği olaylardan birisi de şüphesiz Gezi olaylarıdır.

Gezi olayları ilk başlarda masumane oturma eylemleri şeklinde başladıysa da, bahsedildiği üzere, polisin sert karşılık vermesiyle başka bir istikamete evirilmiş ve söz konusu olay, eylemci profili ve eylem hedefleri olarak da ilk halinden ayrışmaya başlamıştır. Dolayısıyla, Gezi olaylarının kabuk değiştirerek çevreci kaygılardan daha geniş siyasi hedefler ortaya koyması, eylemlere sempatiyle bakan kesimler tarafından inşa edilen dilin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Gezi eylemleri, Haziran ayının ilk günlerinden itibaren demokrasi ve kişisel özgürlükler gibi evrensel kavramlar yerine Başbakan Erdoğan özelinde AKP hükümetini tehdit eden bir nitelik kazanmıştır. Aynı dönemde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan bir dizi nicel araştırma, görünürde tamamen heterojen olan gösterici kitlesi içerisinde sol ve seküler eğilimlerin ağırlığını ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, eylemlere destek vermeyen kesimlerin sokak gösterilerine katılan kitleye dair somut eleştiriler geliştirmesini mümkün kılmıştır.[71] Dolayısıyla Gezi olayları şeklinde kavramsallaştırılan olayların etkileri giderek azalmış, eylemlere katılan insanlar ise gitgide radikal unsurlara bölünmüştür. Sayıları da azalan bu unsurlar çareyi yakmakta, yıkmakta, parçalamakta ve birikmiş kin ve kızgınlıklarını bu şekilde boşaltmakta bulmuşlardır. Hükümetin Haziran ayı sonunda son kararını vermesi, Taksim Gezi Parkı'nın boşaltılacağı ve Taksim meydanının "anarşistlerden" temizleneceğini açıklaması ile olaylar durulmaya başlamış, bundan sonra yapılan

[68] "Taksim'de "duran adam" eylemi", http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/18/taksimde.duran.adam.eylemi/712011.0/index.html, 29.12.2013.
[69] "'Kırmızılı Kadın' İngiliz basınına konuştu", http://www.ntvmsnbc.com/id/25447981/, 29.12.2013.
[70] Zileli, Gün, "Gezi Hareketi Notları-4", http://www.gunzileli.com/2013/07/31/gezi-hareketi-notlari-4-gezi-hareketinin-bilesenlerinden-anarsistler-uzerine/, 19.12.2013.
[71] Ete ve Taştan, a.g.m., s.92.

eylemler ise Türkiye'nin çeşitli illerinde icra edilen basit yürüyüşler ve toplanmalardan öteye geçmemiştir.

Söz konusu Gezi olayları yaklaşık bir ay kadar tüm Türkiye'nin gündemine oturmuş, yerli ve yabancı basının en çok ilgi gösterdiği olay olarak tarihe geçmiştir. Bağlamı gereği bu makalede çok bahsedilmeyen sosyal medya boyutu ile kitlelerin bir anda organize olduğu ve aslında birbirleriyle çok alakasız grupların aynı amaç uğruna birlik olabildiği Gezi olaylarında pek çok insan yaralanmış ve 5 insan da yaşamını yitirmiştir.

Sonuç olarak denebilir ki, 2013 yılı Mayıs ayı sonlarında, Taksim Gezi Parkı içerisindeki birkaç ağacın kesilmesi ve ardından bu olaya tepki gösterenlere, polis tarafından orantısız ve çok sert olduğu iddia edilen bir şekilde müdahale edilmesiyle patlak veren Gezi olayları da, kavramsal olarak açıklanmaya çalışılan anarşist pratiklerden etkilenmiştir. Fakat ağaç sevgisi, kapitalizm karşıtlığı, sivil itaatsizlik ya da pasif anarşizm, özgürlük ve sosyalist yaşam özlemi, komünist ideal, sendikal anarşizm, minimal devlet özlemi ve nihilistik anarşizmin izlerini taşıyan Gezi olayları, bahsedilen anarşizm akımlarının denendiği bir laboratuvar olmaktan öteye geçememiştir. "Hükümet uygulamalarının ve Başbakan'a duyulan öfkenin, Gezi olayları bahane edilerek gündeme getirilmesi ve çıkacak sonuçtan nemalanmayı bekleyen kesimlerin, sonu şiddete ve kargaşaya dönüşen eylemlerden medet umması" şeklinde ifade edilebilecek Gezi olaylarının sonuçlandırılması ile söz konusu gündem sıcaklığını kaybetmiştir. Yaşanan Gezi olaylarından geriye kalanlar ise, ülkenin ve ülke insanının karşı karşıya kaldığı maddi-manevi kayıplar; bozulan ülke itibarı; siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan incelenmesi gereken pek çok konu ve elde edilen istatistiklerdir.

KAYNAKÇA

**** Yazarı Olan Kaynaklar***

ATILGAN, Gökhan ve AYTEKİN, E. Attila (Ed), "Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler" içinde, Zileli, Gün, 'Anarşizm', Yordam Kitap, İstanbul, 2012.

AYDEMİR, Mustafa, "Ret ve İnkârın Kıskacındaki Nihilist Karakterler: Bazarov ve Suat/The Nihilist Characters Surrounded By Denial and Denegation: Bazarov and Suat", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/8 Summer 2013, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/ 1093599013 _ 009 AydemirMustafa-123-138.pdf, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.5249, p. 123-138, 18.05.2014.

CANDEMİR, Ümran Sırımsı ve İZMİR, Mehmet (Ed), "Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu", Mazlumder İstanbul Şubesi, 2013.

ÇAHA Ö. ve ŞAHİN B., "Dünyada ve Türkiye'de Siyasi İdeolojiler" içinde, Tok, Nafiz ve Koçal, Ahmet Vedat, 'Anarşizm', Orient Yayınevi, İstanbul, 2013.

DAĞ, Ahmet Emin, "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü", Ağaç Kitabevi Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 2009.

ENSAROĞLU, Yılmaz, ETE, Hatem, GÜR, Bekir S., KARAGÖL, Erdal Tanas, ULUTAŞ, Ufuk, "2013'te Türkiye", Seta Yayınları, Ankara, 2013.

ETE, Hatem ve TAŞTAN, Coşkun, "Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri", Ankara, 2013.

HEYWOOD, Andrew, "Politics", Palgrave Macmillan, USA, 2007.

KARATAŞ, Yılmaz, "Murray Bookchin ve Eko-Anarşizm Üzerine Notlar", http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/263-sayi-170/692-murray-bookchin-ve-eko-anarsizm-uzerine-notlar, 11.12.2013.

TEKİN, Yılmaz, "Post-Modern Bir Meydan Okuma: Gezi Parkı Direnişi", http://blog.radikal.com.tr/Sayfa/post-modern-bir-meydan-okuma-gezi-parki-direnisi-31285, 14.12.2013.

TÜRKDOĞAN, H. İbrahim, "Max Stirner ve (Bireyci) Anarşistler", http://www.projektmaxstirner.de/anarsi.htm, 14.12.2013.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er (Ed), "Siyaset" içinde, Türk, H. Bahadır, 'İdeoloji', Lotus Yayınevi, İstanbul, 2010.

UĞUR, Gökhan, "Dünden Bugüne Anarşizm ve Anarşizmin Çözmesi Gereken Sorunlar", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12/1, 2010, ss. 133-158.

WENZER, Kenneth C., "Godwin'in Anarşist Gelenek İçindeki Yeri: İkiyüzüncü Yıl Anısına", http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/kwenzer-godwinanarsistgelenek.html, 08.12.2013.

YETKİN, Çetin, "Siyasal Düşünceler Tarihi – III XX. Yüzyıl Başlarına Kadar Batı ve Osmanlı-Türk Siyasal Düşüncesinde Ütopyacılık, Sosyalizm, Anarşizm, Sendikalizm, Bilimsel Sosyalizm", Gürer Yayınları, İstanbul, 2012.

ZİLELİ, Gün, "Gezi Hareketi Notları-4", http://www.gunzileli.com/2013/07/31/gezi-hareketi-notlari-4-gezi-hareketinin-bilesenlerinden-anarsistler-uzerine/, 19.12.2013.

**** İnternet Kaynakları***

"Başbakan: Bu Tayyip Erdoğan değişmez", http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23479966.asp, 18.12.2013.

"Bireyci Ve Toplumsal Anarşistler Arasındaki Ayrımlar Nelerdir?", http://anarsistbakis.wordpress.com/2008/09/08/bireyci-ve-toplumsal-anarsistler-arasindaki-ayrimlar-nelerdir/, 09.12.2013.

"Devrimci Anarşist Faaliyet, Selanik'te "Mücadeleye Devam" başlıklı oturumda Taksim Gezi Direnişi'ni anlattı",http://anarsistfaaliyet.org/sokak/devrimci-anarsist-faaliyet-selanikte-mucadeleye-devam-baslikli-oturumda -taksim-gezi-direnisini-anlatti/, 15.12.2013.

"Gezi Kronolojisi",http://www.sosyaldemokratdergi.org/2013/08/gezi-kronolojisi/, 19.12.2013.

"Gezi parkı araştırması", http://t24.com.tr/files/GeziPark%C4%B1Final.pdf, 23.12.2013.

"Gezi Parkı Olayları Dosyası", http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler /ankarabarosu /hgdmakale/2013-1-1/2.pdf, 16.12.2013.

"'Kırmızılı Kadın' İngiliz basınına konuştu", http://www.ntvmsnbc.com/id/25447981/, 29.12.2013.

"Sendikalardan 'Gezi' grevi", http://www.ntvmsnbc.com/id/25447157/, 28.12.2013.

"Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu - Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme", Stratejik Düşünce Enstitüsü, Haziran 2013, http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Taksim%20Gezi%20Park%C4%B1%20Raporu%20Haziran%202013.pdf, 23.12.2013.

"Taksim'de "duran adam" eylemi", http://www.cnnturk.com/2013/turkiye /06/18/taksimde .duran.adam.eylemi /712011.0/index.html, 29.12.2013.

http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Taksim_Gezi_Park%C4%B1_ protestolar% C4%B1_zaman _%C3%A7izelgesi.

http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/sss-kisima01.html, 15.11.2013.